

بررسی سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی بر اساس مدل هفت ستونی اسکانل در دانشگاه جندی شاپور اهواز

دکتر فرزاد فرجی خیاوی^۱، دکتر منصور ظهیری^۱، دکتر کامبیز احمدی انگالی^۲
بهاره میرزایی^۳، محمد ویسی^۳، مرجان عرب رحمتی پور^۴

چکیده

زمینه و هدف: سواد اطلاعاتی مجموعه‌ای از مهارت‌ها برای شناسایی منابع درست اطلاعاتی و نیز دسترسی به آنها است. این مهارت‌ها توان استفاده‌ی هدفمند از منابع اطلاعاتی را تقویت می‌کند. هدف پژوهش حاضر تعیین میزان توانمندی دانشجویان کارشناسی مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی از نظر سواد اطلاعاتی بر اساس الگوی «هفت ستونی اسکانل» بود.

روش بررسی: این مطالعه توصیفی تحلیلی و مقطعی با استفاده از پرسش‌نامه‌ای مبتنی بر الگوی هفت ستونی اسکانل انجام شد. روایی پرسش‌نامه‌ی فوق با استفاده از تحلیل محتوا از سوی استادان تخصصی تأیید و آلفای کرونباخ آن ۰/۹۳ محاسبه شد. جامعه‌ی پژوهش شامل ۹۵ دانشجوی کارشناسی مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی بود که در سال ۱۳۹۱ در دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز تحصیل می‌نمودند. تعداد نمونه ۴۰ نفر محاسبه شد که به صورت تصادفی انتخاب شدند. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آزمون‌های آماری ناپارامتری Cochran و Man whitney در محیط SPSS استفاده شد.

یافته‌ها: میانگین امتیاز مهارت‌های سواد اطلاعاتی جامعه‌ی مورد مطالعه، نسبتاً خوب برآورد شد (میانگین ۰/۴۳±۰/۵۰). سواد اطلاعاتی دانشجویان سال اول اختلاف معنی‌داری با سایر دانشجویان داشت ($P < ۰/۰۳$). دانشجویانی که واحدهای درسی مبانی کامپیوتر و روش تحقیق را گذرانده بودند از نظر مدیریت اطلاعات با سایر دانشجویان اختلاف معناداری داشتند ($P < ۰/۰۱$).

نتیجه‌گیری: با توجه به توسعه‌ی روزافزون فن‌آوری اطلاعات، نیاز به گسترش مهارت‌های سواد اطلاعاتی ویژه در افرادی که با بخش سلامت در ارتباط خواهند بود بسیار محسوس است. اگر چه میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان نسبتاً خوب برآورد شد، لازم است تدابیری برای بهبود مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی ایشان اتخاذ گردد.

واژه‌های کلیدی: سواد اطلاعاتی، دانشجویان مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، مدل هفت ستونی اسکانل

* نویسنده مسئول :

دکتر فرزاد فرجی خیاوی ؛
دانشکده بهداشت دانشگاه علوم
پزشکی جندی شاپور اهواز
Email :
Faraji-f@ajums.ac.ir

- دریافت مقاله : آذر ۱۳۹۲ - پذیرش مقاله : اسفند ۱۳۹۲

مقدمه

سواد اطلاعاتی به عنوان مجموعه‌ای از مهارت‌ها به منظور توانایی شناسایی درست منابع اطلاعاتی، دسترسی و همچنین توانایی استفاده‌ی هدفمند از آنها، وسیله و ابزار توانمندی فردی به شمار می‌رود(۱). سه وجه تشخیص، یافتن و استفاده‌ی

^۱ استادیار گروه مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران
^۲ استادیار گروه آمار و اپیدمیولوژی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران
^۳ کارشناس مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران
^۴ دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران

سواد و دانش روزآمد و مناسب جهت استفاده از کتابخانه‌های الکترونیکی و بانک‌های اطلاعاتی، رایانه و شبکه جهانی، برخوردار باشد(۶). از طریق آموزش افرادی با توانمندی‌های سواد اطلاعاتی، زمینه‌ی مساعدی برای اهتمام به امر پژوهش یعنی یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین امور در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی فراهم می‌گردد(۷). با این حال، همواره انتظارات، مفاهیم و کاربری سواد اطلاعاتی با توسعه‌ی مرزهای دانش و فن‌آوری در حال تغییر بوده است. در سال ۲۰۱۱ با توجه به تغییرات ایجاد شده در مفهوم و کاربردهای سواد اطلاعاتی، هفت ستون اسکال از سوی انجمن کتابخانه‌ی آمریکا به روز گردید. شناسایی نیاز به اطلاعات، برآورد اطلاعات، برنامه‌ریزی اطلاعات، گردآوری اطلاعات، ارزشیابی اطلاعات، مدیریت اطلاعات و ارائه‌ی اطلاعات ستون‌های این الگو را تشکیل می‌دهند. در نسخه‌ی روزآمد این الگو، مواردی که باید از سوی دانشگاهیان در هر یک از این هفت ستون درک شود و توانایی لازم برای هر ستون مشخص گردیده است(۸).

از یک سو به نظر می‌رسد بهبود سواد اطلاعاتی مستلزم مشارکت گروه‌های مختلف است. از سوی دیگر شاید این مشارکت نتایجی فراتر از اهداف اولیه دربر داشته باشد. برای مثال در یک پروژه‌ی پژوهشی، مشارکت دانشکده‌ها و کتابخانه‌ها در اجرای برنامه‌ی آموزشی جهت ارتقای سواد اطلاعاتی دانشجویان منجر به تدوین و راه‌اندازی برنامه‌های ابتکاری برای پشتیبانی دانشجویان(اعم از داخل یا خارج پردیس دانشگاه) گردید. این امر علاوه بر افزایش ارتباط مثبت و احترام متقابل گروه‌های درگیر، به تدوین برنامه‌هایی منجر شد که مهارت‌ها و اعتماد به نفس دانشجویان را افزایش می‌داد(۹). مطالعاتی دیگر نیز همکاری استادان کتابداری با دوره‌های آموزشی را در

مؤثر از اطلاعات وجوه غالب تمامی تعاریف ارائه شده برای سواد اطلاعاتی هستند. هم‌اکنون دسترسی مستقیم و بدون واسطه‌ی کاربران به منابع اطلاعاتی افزایش یافته است ولی این امر به معنای رسیدن به اطلاعات سودمند و مرتبط نیست، زیرا استفاده از این منابع مستلزم برخورداری از مهارت‌های سواد اطلاعاتی است(۲). این مهارت‌ها پایه‌ی افراد برای یادگیری در فراگیری مادام‌العمر و پیش‌نیاز مشارکت مؤثر در جامعه‌ی اطلاعاتی به شمار می‌آید. دانشجویان به سبب ماهیت کاری و ارتباط گسترده با منابع اطلاعاتی و روند شتابان تکنولوژی‌های اطلاعاتی به مهارت‌های مذکور نیاز دارند(۱).

اخیراً بحث‌های بسیاری در مورد تأثیر تکنولوژی بر تئوری آموزش مطرح شده است. آموزش به گونه‌ای بی‌سابقه تحت تأثیر توسعه تکنولوژی و روش‌های نوین اطلاع‌رسانی قرار گرفته است(۳).

امروزه که حجم عظیم انتشارات و اطلاعات تولید شده فرصت مطالعه‌ی همه‌ی آنها را برای افراد از بین برده است، داشتن سواد اطلاعاتی اهمیت بسیار زیادی دارد. از طریق سواد اطلاعاتی افراد با دید انتقادی به محتوا و اجرای تحقیقاتی می‌نگرند که در بیشتر موارد، خود مدیریت آنها را به عهده دارند و مهم‌تر از همه، می‌توانند بیش از پیش بر یادگیری خود کنترل داشته باشند(۴).

همه ساله هزاران دانشجوی جویای دانش وارد دانشگاه‌ها می‌شوند. دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی باید چگونگی یادگیری را در طول دوره‌ها و دروس دانشگاهی به دانشجویان بیاموزند(۵)؛ زیرا دانش‌آموخته‌ی دانشگاه باید توانایی‌های لازم برای دستیابی به اطلاعات و انتخاب منابع مورد نیازش را کسب کرده باشد و با ابزارهای سنتی و الکترونیکی بازیابی اطلاعات آشنایی کافی داشته و بطور کلی از

رشته‌ها و قابل استفاده در تمام محیط‌های یادگیری و در همه‌ی سطوح آموزشی است (۴)، مطالعات زیادی در این زمینه در مورد دانشجویان مقطع کارشناسی قبل از فارغ التحصیلی انجام نگرفته است (۱۶ و ۱۷). از این رو، پژوهش حاضر با هدف تعیین سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان کارشناسی مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز بر اساس الگوی «هفت ستون اسکال» تدوین گردید تا از این طریق، حوزه‌ی خدمات آموزشی دانشگاه بتواند برنامه‌ریزی‌های آموزشی کاربردی لازم را جهت افزایش توانایی‌های دانشجویان طراحی نماید.

روش بررسی

مطالعه‌ی توصیفی- تحلیلی حاضر، پژوهشی کاربردی و مقطعی است. جامعه‌ی این پژوهش را تمام دانشجویان کارشناسی مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز که در سال تحصیلی ۱۳۹۱ مشغول به تحصیل بودند تشکیل دادند. تعداد این دانشجویان ۹۵ نفر شامل ۲۰ دانشجوی سال آخر، ۲۴ دانشجوی سال سوم، ۲۶ دانشجوی سال دوم و ۲۵ دانشجوی سال اول بود. طبق فرمول
$$n = \frac{Nz^2\sigma^2}{d^2(N-1) + z^2\sigma^2}$$
 حجم نمونه ۴۰ نفر محاسبه گردید. نمونه‌گیری به صورت تصادفی با توزیع طبقه‌ای میان ورودی‌های مختلف انجام شد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته، براساس الگوی هفت ستونی آخرین نسخه اسکال در سال ۲۰۱۱ است که روایی آن با استفاده از تحلیل محتوا از سوی اساتید تخصصی (سه عضو هیئت علمی رشته مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، سه عضو هیئت علمی در زمینه اطلاع‌رسانی و کتابداری و نیز سه نفر از مسئولان کتابخانه‌های دانشگاهی با مدرک

افزایش توان سواد اطلاعاتی دانشجویان مؤثر دانسته‌اند (۱۰).

به نظر می‌رسد که به منظور پویایی نظام آموزش عالی و ایجاد یک فضای پژوهشی در دانشگاه‌ها و محافل علمی لازم باشد در دوره‌های کارشناسی، مهارت‌های سواد اطلاعاتی و سواد علمی دانشجویان به طور همزمان بهبود یابد تا آنها در آینده به حداکثر ظرفیت آکادمیک خود برسند (۱۱). در پژوهشی بر روی دانشجویان سال اول دندانپزشکی مشخص گردید که این گروه فاقد سواد اطلاعاتی لازم هستند و به دلیل ناتوانی در یافتن مراجع معتبر به جستجو در گوگل روی می‌آورند. در این پژوهش تاکید شد تا برنامه‌های سواد اطلاعاتی در برنامه آموزشی دانشجویان گروه‌های پزشکی ادغام گردد (۱۲). زیرا بسیاری از دانشجویان به بهبود مهارت‌های کتابخانه‌ای، مهارت‌های کار با اینترنت و مهارت‌های ارزشیابی اطلاعات نیاز دارند (۱۳). از نگاهی دیگر، حتی در برخی مطالعات بین ابعاد سواد اطلاعاتی و خلاقیت دانشجویان ارتباط معنی‌داری مشاهده شده است (۱۴).

سواد اطلاعاتی توانمندی اصلی برای کار در محیط‌های الکترونیک محسوب می‌گردد. باید در نظر داشت راحت‌تر بودن دانشجویان با محیط‌های الکترونیک الزاماً به معنای داشتن دانش و مهارت تفکر انتقادی لازم برای یافتن و ارزشیابی اطلاعات اینترنتی نیست. مطالعات نشان داده‌اند تنها ۵۷٪ از کاربرانی که به جستجوی اطلاعات مرتبط با بخش سلامت پرداخته‌اند، موفق به یافتن اطلاعات مورد نظر خود شده‌اند (۱۵). از این رو به نظر می‌رسد بازخورد خود ارزیابی‌های سواد اطلاعاتی به افراد، می‌تواند موجب بهبود استراتژی‌های یادگیری گردد (۱۳).

به رغم آن که سواد اطلاعاتی وجه مشترک همه‌ی

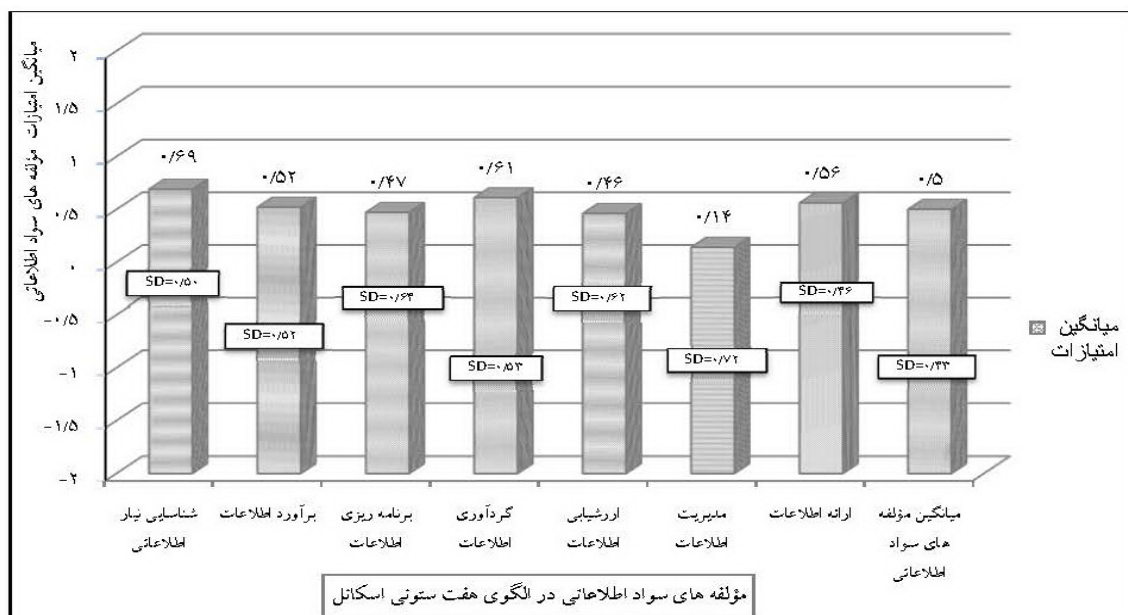
نسبتاً ضعیف، بین صفر تا ۱ نسبتاً خوب و بین ۱ تا ۲ بسیار خوب در سواد اطلاعاتی محسوب گردید. برای بررسی آماری نتایج، آمار توصیفی و محاسبه میانگین‌ها و نیز آزمون‌های آماری ناپارامتری من‌ویتنی و کوکران در محیط نرم افزار SPSS مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها

پرسش‌نامه‌ی این مطالعه توسط ۳۷ پاسخگو تکمیل شد و میزان پاسخگویی ۹۲٪ محاسبه گردید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ۶۸ درصد (۲۵ نفر) پاسخگویان را دانشجویان دختر و ۳۲ درصد (۱۲ نفر) را دانشجویان پسر تشکیل داده بودند. درس روش تحقیق را ۶۲٪ (۲۳ نفر) از دانشجویان و درس مبانی کامپیوتر را ۷۶٪ (۲۸ نفر) از آنها گذرانده بودند.

کارشناسی ارشد) تأیید شد. ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه ۰/۹۳ محاسبه شد. پرسش‌نامه‌ی مذکور از دو قسمت تشکیل شده بود. قسمت اول شامل اطلاعات دموگرافیک پاسخگو بود. در قسمت دوم ۵۰ گویه در خصوص توانمندی‌های سواد اطلاعاتی بر اساس الگوی هفت ستونی اسکاتل به روش لیکرت طراحی گردید. در پرسش‌نامه‌ی مذکور به توانمندی‌های شناخت نیاز اطلاعاتی ۷ گویه، برآورد اطلاعات ۵ گویه، برنامه‌ریزی برای اطلاعات ۶ گویه، گردآوری اطلاعات ۹ گویه، ارزشیابی اطلاعات ۸ گویه، مدیریت اطلاعات ۶ گویه و ارائه اطلاعات ۹ گویه اختصاص داده شد.

نمره‌های (۲-) تا ۲ به ترتیب برای پاسخ‌های کاملاً مخالفم، مخالفم، نظری ندارم، موافقم و کاملاً موافقم منظور شد. در تفسیر امتیازات، میانگین امتیازات بین (۲-) و (۱-) بسیار ضعیف، بین (۱-) و صفر

نمودار ۱: میانگین و انحراف معیار امتیازات سواد اطلاعاتی دانشجویان مدیریت خدمات بهداشتی درمانی در سال ۱۳۹۱

اختصاص دادند، میانگین امتیاز برای یکایک مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی بین صفر تا یک قرار داشت و نسبتاً خوب برآورد گردید. در نهایت، میانگین سواد اطلاعاتی جامعه مورد مطالعه نیز با امتیاز $0/50 \pm 0/43$ نسبتاً خوب برآورد شد.

در نمودار ۱ میانگین و انحراف معیار امتیازات مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان مدیریت خدمات بهداشتی درمانی مقایسه شده است. هر چند مؤلفه‌ی مدیریت اطلاعات با $0/14 \pm 0/72$ حداقل و مؤلفه‌ی شناسایی نیاز اطلاعاتی با $0/69 \pm 0/50$ حداکثر میانگین در میان مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی را به خود

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار امتیازات سواد اطلاعاتی دانشجویان بر حسب سال ورودی

واحد درسی روش تحقیق		واحد درسی مبانی کامپیوتر		مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی
$\bar{x} \pm SD$		$\bar{x} \pm SD$		
گذرانده شده	گذرانده نشده	گذرانده شده	گذرانده نشده	
$0/71 \pm 0/41$	$0/67 \pm 0/63$	$0/70 \pm 0/41$	$0/66 \pm 0/73$	شناسایی نیاز اطلاعاتی
$0/57 \pm 0/53$	$0/45 \pm 0/57$	$0/54 \pm 0/53$	$0/48 \pm 0/59$	برآورد اطلاعات
$0/59 \pm 0/57$	$0/28 \pm 0/72$	$0/50 \pm 0/64$	$0/40 \pm 0/65$	برنامه‌ریزی اطلاعات
$0/70 \pm 0/50$	$0/46 \pm 0/57$	$0/68 \pm 0/50$	$0/38 \pm 0/61$	گردآوری اطلاعات
$0/51 \pm 0/67$	$0/39 \pm 0/54$	$0/52 \pm 0/67$	$0/29 \pm 0/37$	ارزشیابی اطلاعات
$0/316 \pm 0/63$	$-0/13 \pm 0/79$	$0/30 \pm 0/69$	$-0/35 \pm 0/58$	مدیریت اطلاعات*
$0/62 \pm 0/48$	$0/46 \pm 0/40$	$0/61 \pm 0/46$	$0/43 \pm 0/44$	ارائه اطلاعات
$0/57 \pm 0/42$	$0/37 \pm 0/45$	$0/55 \pm 0/44$	$0/33 \pm 0/41$	میانگین مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی

* $P < 0/05$

سال اول با دانشجویان ورودی ۱۳۸۸ ($P = 0/029$)، ۱۳۸۹ ($P < 0/008$) و ۱۳۹۰ ($P = 0/031$) اختلاف معنی‌داری نشان داد. علاوه بر آن، میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان سال دوم، سوم و چهارم اختلاف معنی‌داری با دانشجویان سال اول داشت ($P < 0/03$).

میانگین و انحراف معیار امتیازات سواد اطلاعاتی دانشجویان بر حسب سال ورود به دانشگاه در جدول ۱ نمایش داده شده است. هر چند میانگین امتیاز تمام مؤلفه‌ها در جدول مذکور بین صفر و یک قرار داشتند و نسبتاً خوب برآورد شدند، نتایج آزمون تعقیبی توکی از نظر مؤلفه‌ی «مدیریت اطلاعات» در دانشجویان

**جدول ۲: میانگین و انحراف معیار امتیازات سواد اطلاعاتی بر حسب گذراندن
وامد درسی مبانی کامپیوتر و روش تمقیق**

سال ورودی				مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی
۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	
$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	
۰/۷۵±۰/۷۳	۰/۵۷±۰/۵۱	۰/۶۹±۰/۳۶	۰/۷۴±۰/۴۷	شناسایی نیاز اطلاعاتی
۰/۵۵±۰/۰۶	۰/۳۳±۰/۵۶	۰/۶۶±۰/۵۲	۰/۴۷±۰/۵۳	برآورد اطلاعات
۰/۴۵±۰/۰۶۸	۰/۰۵±۰/۷۷	۰/۵۶±۰/۶۲	۰/۶۲±۰/۵۴	برنامه‌ریزی اطلاعات
۰/۳۷±۰/۰۶۶	۰/۵۷±۰/۴۸	۰/۶۸±۰/۶۶	۰/۷۲±۰/۲۶	گردآوری اطلاعات
۰/۳۱±۰/۰۳۹	۰/۵۰±۰/۷۲	۰/۵۳±۰/۷۰	۰/۵۰±۰/۶۶	ارزشیابی اطلاعات
۰/۴۷±۰/۰۴۷	۰/۳۳±۰/۹۳	۰/۳۸±۰/۶۹	۰/۲۲±۰/۵۹	مدیریت اطلاعات*
۰/۴۸±۰/۰۴۴	۰/۴۴±۰/۳۹	۰/۷۰±۰/۳۸	۰/۵۴±۰/۵۸	ارائه اطلاعات
۰/۳۵±۰/۰۴۳	۰/۴۰±۰/۵۱	۰/۶۰±۰/۴۵	۰/۵۴±۰/۴۰	میانگین مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی

*P<۰/۰۵

و رجبی (۲۲) مشابهت داشت. یافته‌ها بیانگر این است که میانگین مهارت‌های سواد اطلاعاتی جامعه‌ی مورد مطالعه «نسبتاً خوب» می‌باشد. هم راستا با نتایج پژوهش حاضر، مطالعات قاسمی (۱۸)، طیب‌نیا (۱۹)، امیری (۲۰)، پندپذیر و چشمه‌سهرابی (۲۱) و زاهدبابلان و رجبی (۲۲) نیز سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد بررسی را نسبتاً خوب برآورد نمودند. از سوی دیگر، در پژوهش‌های صیفوری (۲۳)، علی‌نژاد و همکاران (۲۴)، بختیازاده (۲۵)، ولویی (۲۶)، داورپناه و سیامک (۲۷)، عالیشان‌کرمی و همکاران (۲۸)، میری و چشمه‌سهرابی (۲۹)، سیامک (۳۰)، Sadiodlu و همکاران (۳۱) سواد اطلاعاتی جامعه مورد بررسی «نسبتاً بد» بوده که با نتایج پژوهش حاضر همخوانی نداشتند.

طبق پژوهش حاضر، میانگین مهارت‌های سواد اطلاعاتی در مؤلفه‌ی «شناسایی نیاز به اطلاعات» در جامعه مورد مطالعه نسبتاً خوب برآورد شد. در مطالعه‌ی میری و چشمه‌سهرابی (۲۹) دانشجویان سال آخر کارشناسی دانشگاه علم و صنعت ایران واحد اراک از نظر مهارت‌های پیش زمینه سواد اطلاعاتی و درک اهمیت

در جدول ۲ میانگین و انحراف معیار امتیازات سواد اطلاعاتی دانشجویان بر حسب گذراندن واحدهای درسی مبانی کامپیوتر و روش تحقیق مقایسه شده است. از جدول مذکور چنین برمی‌آید که در مؤلفه‌ی «مدیریت اطلاعات» میانگین امتیاز دانشجویانی که واحدهای درسی مبانی کامپیوتر و روش تحقیق را نگذرانده بودند بین صفر و (۱-) قرار داشت و نسبتاً ضعیف برآورد گردید. این در حالی بود که میانگین امتیاز سایر دانشجویان بین صفر تا یک قرار داشت و نسبتاً خوب برآورد شد. دانشجویان دو گروه در این مؤلفه، تفاوت معنی داری نشان دادند (P=۰/۰۱۳) برای درس مبانی کامپیوتر و P=۰/۰۴۹ برای درس روش تحقیق).

بحث

میانگین امتیاز ابعاد مختلف سواد اطلاعاتی دانشجویان مدیریت خدمات بهداشتی درمانی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز نسبتاً خوب برآورد شد که با نتایج پژوهش‌های قاسمی (۱۸)، طیب‌نیا (۱۹)، امیری (۲۰)، پندپذیر و چشمه‌سهرابی (۲۱) و زاهدبابلان

اطلاعات در سطح متوسط بودند. علی‌نژاد و همکاران وضعیت یادگیری دانشجویان دانشگاه‌های شیراز، صنعتی شریف و علم و صنعت را در تشخیص نیاز به اطلاعات نامطلوب برآورد نمودند (۲۴)، در حالی که ولویی (۲۶) میزان آشنایی دانشجویان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه سمنان را از نظر سواد اطلاعاتی در مرحله‌ی تشخیص نیاز اطلاعاتی در سطح نسبتاً بالا و امیری (۲۰) مهارت اکثریت دانشجویان دانشگاه شهرکرد را در این زمینه متوسط دانست. پندپذیر و چشمه‌سهرابی (۲۱) در پژوهش خود نشان دادند اکثر دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در درک درست نیاز اطلاعاتی از مهارت زیاد و بسیار زیاد برخوردار هستند. پژوهش‌های متعددی در خارج از ایران اعم از دانشگاه‌های اوهایو، کالیفرنیا، کاپلا در مینیاپولیس میشیگان یا کامپو در کارائاتاکای هند نشان داده است که اکثر دانشجویان، توانایی بالایی در درک نیاز اطلاعاتی خود نداشتند (۳۵-۳۲).

طبق پژوهش حاضر، میانگین مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد مطالعه در مولفه‌ی «گردآوری اطلاعات» جامعه مورد بررسی «نسبتاً خوب» برآورد شد. در این راستا پژوهش‌های زاهدبابلان و رجبی (۲۲)، میری و چشمه‌سهرابی (۲۹) دانشجویان مورد بررسی از نظر مهارت‌های دستیابی مؤثر و کارآمد به اطلاعات مورد نیاز «نسبتاً خوب» بودند. از سوی دیگر مطالعه علی‌نژاد و همکاران (۲۴) وضعیت یادگیری دانشجویان مورد پژوهش در دستیابی مؤثر و کارآمد به اطلاعات را نامطلوب برآورد نمودند. در پژوهش پندپذیر و چشمه‌سهرابی (۲۱) مشخص شد که اکثریت دانشجویان در مکان‌یابی و دستیابی به اطلاعات دارای مهارت زیاد و بسیار زیاد می‌باشند. طبق مطالعه امیری (۲۰) اکثریت دانشجویان در زمینه یافتن اطلاعات از طریق منابع، مهارت متوسطی داشتند.

در پژوهش حاضر میانگین مهارت‌های سواد اطلاعاتی در مولفه‌ی «ارزشیابی اطلاعات» جامعه مورد مطالعه «نسبتاً خوب» برآورد شد. در صورتی که طبق مطالعه علی‌نژاد و همکاران وضعیت یادگیری دانشجویان مورد پژوهش در ارزیابی گزینش اطلاعات و افزودن آن در پایه‌ی دانشی خود نامطلوب بود (۲۴). پندپذیر و چشمه‌سهرابی مهارت اکثریت دانشجویان در ارزیابی نتیجه فرآیند جست‌وجو را متوسط برآورد نمودند (۲۱). مطابق نتایج پژوهش‌های زاهدبابلان و رجبی (۲۲) و نیز

اطلاعات در سطح متوسط بودند. علی‌نژاد و همکاران وضعیت یادگیری دانشجویان دانشگاه‌های شیراز، صنعتی شریف و علم و صنعت را در تشخیص نیاز به اطلاعات نامطلوب برآورد نمودند (۲۴)، در حالی که ولویی (۲۶) میزان آشنایی دانشجویان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه سمنان را از نظر سواد اطلاعاتی در مرحله‌ی تشخیص نیاز اطلاعاتی در سطح نسبتاً بالا و امیری (۲۰) مهارت اکثریت دانشجویان دانشگاه شهرکرد را در این زمینه متوسط دانست. پندپذیر و چشمه‌سهرابی (۲۱) در پژوهش خود نشان دادند اکثر دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در درک درست نیاز اطلاعاتی از مهارت زیاد و بسیار زیاد برخوردار هستند. پژوهش‌های متعددی در خارج از ایران اعم از دانشگاه‌های اوهایو، کالیفرنیا، کاپلا در مینیاپولیس میشیگان یا کامپو در کارائاتاکای هند نشان داده است که اکثر دانشجویان، توانایی بالایی در درک نیاز اطلاعاتی خود نداشتند (۳۵-۳۲).

طبق پژوهش حاضر، میانگین مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد مطالعه در مولفه‌ی «برآورد اطلاعات»، «نسبتاً خوب» بود. در صورتی که مطالعه علی‌نژاد و همکاران (۲۴) وضعیت یادگیری دانشجویان مورد پژوهش را در تعیین ماهیت گستره‌ی اطلاعات نامطلوب و زاهدبابلان و رجبی (۲۲) میانگین استانداردهای تشخیص ماهیت و گستره اطلاعات موردنیاز سواد اطلاعاتی دانشجویان را نسبتاً خوب برآورد نمودند. در پژوهش ولویی (۲۶) دانشجویان از نظر میزان آشنایی نسبت به منابع اطلاعاتی در سطح پایینی بودند.

مطابق با این پژوهش میانگین مهارت‌های سواد اطلاعاتی در مولفه‌ی «برنامه‌ریزی اطلاعات» جامعه مورد بررسی «نسبتاً خوب» اندازه‌گیری شد. پندپذیر و چشمه‌سهرابی در پژوهش خود مهارت اکثریت دانشجویان را در استفاده از اطلاعات راهبردهای جست‌وجوی اطلاعات «نسبتاً خوب» برآورد نمودند (۲۱). طبق مطالعه امیری اکثریت دانشجویان در زمینه‌ی شیوه‌های دسترسی به

ترکیب اطلاعات جدید متوسط برآورد نمودند (۲۱). مطابق پژوهش حاضر دانشجویان ورودی‌های مختلف در مؤلفه «مدیریت اطلاعات» با یکدیگر اختلاف معنادار داشتند. در نتایج مشابه زاهدبابلان و رجبی در سواد اطلاعاتی دانشجویان ورودی‌های مختلف اختلاف معناداری مشاهده نمودند (۲۲). سیامک نیز در پژوهش خود نشان داد بین سطح سواد اطلاعاتی پایه‌ی دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان تفاوت وجود دارد و مهارت سواد اطلاعاتی فارغ‌التحصیلان بیش از دانشجویان جدیدالورود است (۳۰). بردستانی در بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان نشان داد بین دو متغیر «سواد اطلاعاتی» و «ترم تحصیلی» رابطه معناداری وجود ندارد (۳۶). در مطالعه‌ی Seamans درباره استنباط دانشجویان سال اول مشخص گردید که دانشجویان سال اول دید و درک روشنی از اطلاعات مفید و نحوه‌ی دستیابی به آن ندارند (۳۷).

در این پژوهش دانشجویانی که «واحد درسی مبانی کامپیوتر» را گذرانده بودند از نظر مؤلفه «گردآوری اطلاعات» با سایر دانشجویان اختلاف معناداری داشتند. مطالعات نشان داده است توان اکثر دانشجویان در استفاده از اینترنت اندک است (۳۵-۳۲)، با این حال، از یافته‌های Shanahan چنین برمی‌آید که استفاده از مهارت‌های اینترنت به رشد مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان کمک می‌کند (۳۸). به نظر می‌رسد تلفیق سواد اطلاعاتی اینترنتی و فضاهای مجازی با برنامه‌های درسی رویکردی مناسب برای توسعه‌ی سواد اطلاعاتی اینترنتی دانشجویان باشد. علاوه بر آن، طبق پژوهش حاضر دانشجویانی که «واحد درسی روش تحقیق» را گذرانده بودند از نظر مؤلفه‌ی «مدیریت اطلاعات» با سایر دانشجویان اختلاف معناداری داشتند که بیانگر آن است که جایگاه این درس در توسعه سواد اطلاعاتی دانشجویان از اهمیت خاصی برخوردار است. از مهمترین مشکلات این مطالعه می‌توان به ویژگی خود اظهاری بودن داده‌ها

میری و چشمه سهرابی (۲۹) میانگین استانداردهای ارزیابی منتقدانه اطلاعات و مأخذ آن و تلفیق اطلاعات انتخاب شده با مبنای دانشی و نظام ارزشی فرد «نسبتاً خوب» برآورد شد. در مطالعه‌ی امیری مشخص گردید اکثریت دانشجویان در زمینه تجزیه و تحلیل و ارزیابی منابع از مهارت متوسطی برخوردار بودند (۲۰). ولویی میزان آشنایی دانشجویان مورد بررسی را از نظر سواد اطلاعاتی در مرحله ارزیابی سواد در سطح نسبتاً بالایی ارزیابی نمود (۲۶). Maugham (۳۲)، Stern (۳۳)، Powel و Cace-Smit (۳۴) و نیز Ramakrishna و Walmike (۳۵) در پژوهش‌های خود نشان دادند که توانایی اکثر دانشجویان در سازماندهی و ارزیابی اطلاعات کم بوده است.

مطابق با این پژوهش میانگین مهارت‌های سواد اطلاعاتی در مؤلفه‌ی «مدیریت اطلاعات» جامعه مورد بررسی «نسبتاً خوب» اندازه‌گیری شد. میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد بررسی زاهدبابلان و رجبی (۲۲) در درک بسیاری از موضوعات اقتصادی، حقوقی و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات و رعایت اصول اخلاقی و قانونی در دسترسی به اطلاعات و استفاده از آن «نسبتاً خوب» بود که با پژوهش حاضر همخوانی دارد. در حالی که علی‌نژاد و همکاران در پژوهش خود وضعیت یادگیری دانشجویان مورد بررسی خود را در استفاده‌ی مؤثر از اطلاعات برای هدفی خاص و رعایت مسائل حقوقی استفاده از اطلاعات و شیوه‌های استناددهی نامطلوب برآورد نمودند (۲۴). طبق پژوهش میری و چشمه سهرابی، دانشجویان مورد بررسی، در آشنایی با مسائل حقوقی اطلاعات در سطح متوسط قرارداشتند (۲۹).

پژوهش حاضر میانگین مهارت‌های سواد اطلاعاتی در مؤلفه‌ی «ارائه اطلاعات» جامعه مورد مطالعه «نسبتاً خوب» محاسبه شد. پندپذیر و چشمه‌سهرابی در پژوهش خود مهارت اکثریت دانشجویان مورد بررسی را در

جست وجوی اطلاعات می‌تواند در بهبود وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان مؤثر باشد. علاوه بر آن، برنامه‌ریزی برای آشنایی با انواع منابع چاپی، الکترونیکی و نحوه استفاده از آنها برای استفاده کنندگان، تشویق دانشجویان جهت افزایش مهارت‌های سواد اطلاعاتی آنها و ارتقای مهارت‌های سواد اطلاعاتی از طریق تشکیل کارگاه‌های آموزشی و نیز برپایی همایش‌هایی با موضوع سواد اطلاعاتی می‌تواند در مقابله با چالش‌های موجود مفید باشد.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از یافته‌های طرح تحقیقاتی به شماره‌ی ۹۱۲۳۴-U مصوب معاونت محترم توسعه پژوهش و فن آوری دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز در تاریخ ۱۳۹۱/۹/۱۲ بوده و با پشتیبانی مالی این معاونت انجام یافته است. نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از مسئولان محترم معاونت مذکور و دانشکده بهداشت و نیز دانشجویانی که در اجرای این طرح همکاری نمودند سپاسگزاری نمایند.

اشاره نمود. چنانچه بتوان سواد اطلاعاتی دانشجویان را از طریق آزمون عملی سنجید نتایج بسیار دقیق‌تری به دست خواهد آمد.

نتیجه‌گیری

هرچند میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان در این مطالعه «نسبتاً خوب» برآورد شد، لازم است تدابیری برای بهبود و ارتقای مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی ایشان اتخاذ گردد. نظر به توسعه‌ی سریع دانش در حوزه‌های علوم پزشکی، استفاده مناسب از منابع اطلاعاتی در بخش سلامت نیازمند تسلط دانشجویان حوزه‌های مذکور به مهارت‌های سواد اطلاعاتی است. با توجه به یافته‌ها به نظر می‌رسد راهکارهایی نظیر برگزاری دوره‌های آموزشی فراگیری مهارت‌های سواد اطلاعاتی، افزودن سرفصل‌های سواد اطلاعاتی بویژه «برنامه‌ریزی اطلاعات، گردآوری اطلاعات و ارائه اطلاعات» به واحد درسی مبانی کامپیوتر، آموزش رسمی سواد اطلاعاتی در قالب واحدی درسی به دانشجویان سال اول رشته‌های مختلف و برگزاری کارگاه‌های آموزشی درباره‌ی انواع ابزارهای

منابع

1. Parirokh M. Information literacy education: Concepts, methods, and applications. Tehran: Ketabdar; 2007: 15-7[Book in Persian].
2. Moemenzadeh N & Amiri Z. Literacy and information literacy. Scientific Communication 2010; 14(2): 1-5[Article in Persian].
3. Dubicki E. Faculty perceptions of students' information literacy skills competencies. Journal of Information Literacy 2013 Jul; 7(2): 97-125.
4. Australian and New Zealand Institute for Information Literacy (ANZIIL). Australian & New Zealand information literacy framework: Principles, standards & practice. 2nd ed. Australia: Adelaide; 2004: 3-4.
5. Zamani E. Information literacy standards. Information Processing and Management 2004; 19(1-2): 34-41[Article in Persian].
6. Nazari M. Information literacy. Available at: <http://informationnetwork1.blogfa.com/post-17.aspx>. 2005.
7. Siyamiyan H, Hosseini S & Ghorbani F. A survey on information literacy and information seeking behavior of medical record students of Mazandaran University of Medical Sciences. Scientific Communication 2007; 7(2): 1-14[Article in Persian].

8. Bent M & Stubbings R. The SCANUL seven pillars of information literacy: The core model. Available at: <http://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf>. 2011.
9. Turnbull B, Royal B & Purnell M. Using an interdisciplinary partnership to develop nursing students' information literacy skills: An evaluation. *Contemporary Nurse* 2011; 38(1-2): 122-9.
10. Stombaugh A, Sperstad R, Vanwormer A, Jennings E, Kishel H & Vogh B. Using lesson study to integrate information literacy throughout the curriculum. *Nurse Educator* 2013; 38(4): 173-7.
11. Porter JA, Wolbach KC, Purzycki CB, Bowman LA, Agbada E & Mostrom AM. Integration of information and scientific literacy: Promoting literacy in undergraduates. *CBE—Life Sciences Education* 2010; 9(4): 536-42.
12. Kingsley K, Galbraith GM, Herring M, Stowers E, Stewart T & Kingsley KV. Why not just Google it? An assessment of information literacy skills in a biomedical science curriculum. *BMC Medical Education* 2011; 11(17): 1-8.
13. Ivanitskaya LV, Hanisko KA, Garrison JA, Janson SJ & Vibbert D. Developing health information literacy: A needs analysis from the perspective of preprofessional health students. *J Med Lib Assoc Oct* 2012; 100(4): 277-83.
14. Raeis AR, Bahrami S & Yousefi M. Relationship between information literacy and creativity: A study of students at the Isfahan university of medical sciences. *Mater Sociomed* 2013; 25(1): 28-31.
15. Kingsley KV & Kingsley K. A case study for teaching information literacy skills. *BMC Medical Education* 2009; 9(7): 1-6.
16. Shaffer BA. Graduate student library research skills: Is on line instruction effective? *J of Libr & Info Services in Dis Learn* 2011; 5(1-2): 35-55.
17. Lechner DL. Graduate student research instruction: Testing an interactive web-based library tutorial for a health sciences database. *Research Strategies* 2005; 20(4): 469-81.
18. Ghasemi AH. A survey information literacy of graduate students under the ministry of science, research and technology and information literacy standards for drafting them [Thesis in Persian]. Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad; 2006.
19. Tabib Nia V. A survey on economics faculty of Allameh Tabatabaie university's post graduate students' information literacy [Thesis in Persian]. Tehran: Islamic Azad University, Sciences and Research's Unit; 2005.
20. Amiri Z. A survey on information literacy among post-graduate students in Shahrekord university. *Scientific Communication Journal* 2010; 15(3): 1-17[Article in Persian].
21. Pandpazir M & Cheshmeh Sohrabi M. A survey on information literacy of higher education students in Kermanshah university of medical sciences based upon Eisenberg and Berkowitz's six big skills. *Research on Information Science & Public Libraries* 2010; 16(2): 115-37[Article in Persian].
22. Zahed Babelan A & Rajabi S. Evaluation of information literacy in university students. *Journal of Technology of Education* 2011; 5(4): 309-16[Article in Persian].
23. Saifouri V & Ghaffari S. Information literacy of final year undergraduate students of Kermanshah Razi university. *Informatics' Services and Systems* 2012; 1(1): 95-108[Article in Persian].
24. Alinejad M, Sarmadi MR, Zandi B & Shobeiri SM. Level of information literacy and its role in e-learning of university students. *Research on Information Science & Public Libraries* 2011; 17(2): 337-71[Article in Persian].

25. Bakhtiyar Zadeh A. Evaluation of information literacy: The MSc senior students in Al-Zahra university [Thesis in Persian]. Tehran: Iran University of Medical Sciences, School of Medical Information & Statistical Management; 2002.
26. Valvui AA. A survey on information literacy of psychology and educational sciences faculty's students in Semnan university. Available at: <http://www.ketabdar.org/magazine/detailarticle.asp?number=177>. 2012.
27. Davarpanah MR & Siamak M. Constructing and validating a questionnaire for undergraduate students' basic and real information literacy evaluation. *Library and Information Science* 2009; 12(1): 119-46[Article in Persian].
28. Alishan Karami N, Bakhtiar Zadeh A, Khajeh E & Safa O. A survey on information literacy of Bandar Abbas' medical school students in second semester 2002-03. *Scientific Communication Journal* 2007; 7(1): 1-5[Article in Persian].
29. Miri E & Cheshmeh Sohrabi M. A survey on information literacy of senior students of Iran university of science and technology in the digital universe 2009. *Epistemology* 2011; 4(13): 65-76[Article in Persian].
30. Syamak M. Developing a standard tool for measuring information literacy skills of undergraduate students and the test based on Ferdowsi University [Thesis in Persian]. Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad; 2007.
31. Sadiodlu Ö, Ipek N & Derman MT. Determining the information literacy skills of teacher candidates for the sustainability of quality in education. *Social and Behavioral Sciences* 2009 Feb; 1(1): 1455-9.
32. Maugham PD. Assessing information literacy among undergraduates: A discussion literature of university of California- Berkeley assessment experience. *College & Research Libraries* Jan 2001; 62(1): 71-85.
33. Stern CM. Assessing entry-level digital information literacy of in-coming freshmen. Available at: <http://sunzi.lib.hku.hk/ER/detail/hkul/2653890>. 2002.
34. Powel CA & Cace-Smit J. Information literacy skills of occupational therapy graduates: A survey of learning outcomes. *Journal of Medical Library Association* 2003 Oct; 91(4): 468-77.
35. Rama Krishna Gowda KC & Walmiki RM. Assessment of information literacy and computer literacy among postgraduate students: A case study of Kavempu university library users. *SRELS Journal of Management* 2004; 41(4): 367-82.
36. Bardestani M. Metacognitive approach to information literacy, Mashhad: Organization of libraries, museums and documentation center of Astan- Quds- Razavi: Proceedings of user education and information literacy development Seminar, 2004.
37. Seamans NH. Information literacy: A study of freshman students' perceptions, with recommendations [Thesis]. America: Virginia Polytechnic Institute State University; 2001.
38. Shanahan MC. Information literacy skills of undergraduate medical radiation students. *Radiography* 2007 Aug; 13(3): 187-96.

Information Literacy Among Undergraduate Students Of Health Services Administration In Ahvaz Jundishapur University Of Medical Sciences Based On SCONUL Seven Pillars Model: 2013

Faraji Khiavi Farzad¹(Ph.D) - Zahiri Mansour¹(Ph.D)
Ahmadi Angali Kambiz²(Ph.D) - Mirzaei Bahareh³(BSc.)
Veisi Mohammad³(BSc.) - Arab Rahmatipour Marjan⁴(BSc.)

1 Assistant Professor, Health Services Administration Department, School of Health, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran

2 Assistant Professor, Statistics and Epidemiology Department, School of Health, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran

3 Bachelor of Sciences in Health Services Administration, Health Services Administration Department, School of Health, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran

4 Master of Sciences Student in Librarian and Information Sciences, Roudehen Islamic Azad University, Roudehen, Iran

Abstract

Received : Dec 2013
Accepted : Mar 2014

Background and Aim: Information literacy is a set of skills required to identify rightful information resources and access to them. These skills are empowering goal oriented use of information resources. This study aimed to determine the ability rate of information literacy among health services administration students in Jundishapur University of Medical Sciences based on SCONUL seven pillars model.

Materials and Methods: This cross-sectional descriptive-analytic study was conducted using a questionnaire developed based on SCONUL information literacy seven pillars model. Validity of the questionnaire was confirmed through content analysis and coefficient of Chronbach's alpha was 0.93. The study population included students of health services administration in Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences in 2013. The sample size included 40 cases collected randomly. Data analyzed through SPSS descriptive statistics and non-parametric statistical tests.

Results: The mean score for the studied components of information literacy abilities among the study population was 0.5 ± 0.43 . Information Literacy score among freshmen was significantly different from other students ($P < 0.03$). Students who passed Computer Basics and Research Methodology educational courses showed significant differences from other students in the information management ($P < 0.01$).

Conclusion: Given the increasing development in information technology, the need to develop information literacy skills is considerable especially among those who are going to be engaged in the health sector. Although studied students' information literacy estimated relatively well, it seems necessary to take measures to improve their information literacy in all components.

Key words: Information Literacy, Students of Health services Administration, The SCONUL Seven Pillars Model

* Corresponding

Author:

Faraji Khiavi F;

E-mail:

Faraji-f@ajums.ac.ir